

СЫҢЫАРЫЫ

С.Ф. Гоголев аатынан Дьокуускайдааҕы педагогическай колледж

ҮНҮС КЫЛААСКА ААҕЫЫ УРУОГУН ТЕХНОЛОГИЧЕСКАЙ КААРТАТА

Толордо:

Начаалынай кылаас учууталын
бэлэмниир салаа
Зкууруһун устудьуона

Уруок тиэмэтэ:	Саха остуоруйата
Аабыллар айымныы:	Тулаайах уол
УМК	«Саха оскуолата»
Уруок тиибэ:	Айымныыны аабы уонна ырытыы уруга
Учуутал сыала:	Оҕолор «Тулаайах уол» остуоруйа ис хоһоонун өйдүүлэригэр уонна сүрүн санаатын ырыталларыгар усулуобуйаны тэрийии.
Уруок соруктара	
1.Үөрэтэр сорук	- Билиэхтээх: Саха остуоруйата «Тулаайах уол» айымныытын ис хоһоонун уонна сүрүн санаатын. - Сатыахтаах: - Аабы үөрүйэхтэрэ: өйдөбүллээхтик, таска доргуччу ,искэ аабы - Тиэкиһи кытта үлэ : тиэкис чаастарын ааттыыр, ис хоһоонун сиһилии кэпсири, айымныы сүрүн санаатын ырытары.
2. Сайыннаар сорук	Остуоруйаны ырытыыга толкуйдуур дьоһуру уонна ситимнээх сананы сайыннарыы
3.Итэр сорук	Үтүө үтүөнэн төннөр диэн санааны тиэрдии
Уруок түмүктэрэ	
Биридимиэти үөрэтии түмүгэ	- Аабы үөрүйэхтэрэ: өйдөбүллээхтик, искэ доргуччу,искэ аабы - Тиэкиһи кытта үлэ : тиэкис чаастарын ааттыыр, ис хоһоонун, айымныы сүрүн санаатын ырытар.
Бэйэни салайынар- дьаһанар сатабыл	Остуоруйаны аабы соругун өйдүүр,урукка дьарыгын былаанныыр,бэйэтин аабытын хонтуруолланар,алҕаһын булан көннөрүнэр,бэйэтин уонна атын киһи эппиэтин сыаналыыр.
Билэр-көрөрсатабыл	«Тулаайах уол» остуоруйаны ырытыыга өй үлэтин дьайыыларын сатаан толорор: -остуоруйа ис хоһоонун айымныы аатынан сабаҕалыыр , - остуоруйа билбэт тылларын булар, тыл суолтатын быһаарар, - остуоруйа сүрүн санаатын ырытар,сөптөөх өс хоһоонун талар, дакаастыыр - остуоруйа ойууланар түгэннэри (дьоруойдары) тэнниир, ырытар, түмүк онорор.
Бодоруһар сатабыл	Остуоруйаны аабыга, ырытыыга уопсай кэпсэтиигэ кыттар: атын киһи санаатын өйдөөн истэр, бэйэтин санаатын сааһылаан этэр,билбэтэбинэ ыйытар,ыйытыыларга эппиэти тиэкистэн булан быһаарар, пааранан сүбэлэхэн үлэлиир.
Ытык өйдөбүлү инэрии түмүгэ	Үтүө үтүөнэн төннөр диэн өйдүүр

УРУОК ХААМЫЫТА

Уруок этаптара	Учууталдьарыга (соруудахтар, ыйытыылар)	Үөрэнээччи дьарыга	Тэрийи и формата	Үөрэтии нымалара, албастара	Туттуллар тэрил	Түмүгэ
1. Тэрээһин чааһа	-Үтүө күнүнэн, бугун мин эһиэхэ аабы уругун ытыам. Урукпутун алгыстан	-Үтүө күнүнэн!	Бары бүтүүн	Алгыс	Презентация 1 слайд.	<i>Бэйэни салайынар –дьаһанар сатабыл: урукка</i>

	сағалыабын. Бүгүнгү күн миэхэ, ыраас чэбдик буол. Араначчылыыр Аан Ийэ дойдум, Сылаас тыыннгынан угуттаан , Сайаҕас санаата биэр! Дом! Алгыска этиллэрин курдук,барыбытыгар күммүт ыраас санаалаах, үтүө түмүктээх буоллун. Аабы уруогар хайдах үлэлиэхтээхпитий?	Ааҕаллар				дьарыгын былаанныыр
		Оҕолор аабы уруогар хайдах үлэлиллэрин былаанныыллар				

2. Үөрэнэр соругу туруоруу

2.1 Уруок соругар таһаарар түгэн	1.Аабы уруогар тугунан дьарыктанабытый? «Кинигэ –мин аргыһым» диэн салааҕа араас айымньылары ааҕан бүтэрдибит - Кинигэ ханнык араастарын биллигит? -Ханнык айымньылары аахтыбыт? -Кинигэни тоҕо аргыс дииллэр эбитий? - Эһиги итинник диэн этиэххитин сөп дуо? 2.Сорудах Бүгүн сана салааҕа киирэбит .Ханнык айымньылары ааҕахпытын ребуһу таайан таһаарын Экраны өйдөөн көрөбүт. Ребуһу таайабыт. Дьэ туох эбитий? Остуоруйа диэн тугуй оҕолор? Остуоруйаны ким айарый, суруйарый? Атын айымньылартан остуоруйа туох атыннаабыт? Остуоруйа ханнык араастара баалларый?	араас айымньылары ааҕабыт кэпсибит... ырытабыт... Санааларын этэллэр. -уус-уран,биллэрэр-көрдөрөр,энциклопедия... Остуоруйа Оҕолор остуоруйа туһунан тугу билэллэрин кэпсииллэр - Норуот уонна суруйааччы. - аптаах, хамсыыр-харамайдар тустарынан остуоруйалар	Бары бүтүүн	Кэпсэтии	Презентация	<i>Бэйэни салайынар –дьаһанар сатабыл:</i> аабы соругун туруорунар, өйдүүр <i>Билэр-көрөр сатабыл:</i> Этиллибит санааны ырытан,бэйэтин холобурунан дакаастыыр <i>Бодоруһар сатабыл:</i> -бэйэтин санаатын сааһылаан этэр
				Ребуһу таайтарыы	Үөрэнэр кинигэ	бэсиздэ Остуоруйа туһунан ыйыты,

3.1 Тизгиди кытта айымньын ы аабыах иннинэ үлэ Соруга: Айымньыны ылыныыга бэлэмнээһин	-Саха норуотун остуоруйата -Остуоруйабыт аата «Тулаайах уол» диэн. -Тулаайах диэн хайдах киһини этэллэрий? Эһиги санаабытыгар туох туһунан кэпсэнэрэ буолуой. сабаҕалаан -Сүрүн дьоруой оччобуна ким буолуой? г. Уолбут хайаабыта хпытына билиэхпит.	-Сахалар Дьоно суох,соҕотох хаалбыт диэн -Тулаайах уол туһунан -Уол	Бары буттуун Биирдии лээн	Сабаҕала а-һын Тылынан этии Ойууну көрдөрүү	Учебн ик карточ ка	<i>Билэр-көрөр сатабыл:</i> -остуоруйа ис хоһоонун айымньы аатынан, ойуутунан сабаҕалыыр , <i>Бодоруһар сатабыл:</i> -бэйэтин санаатын сааһылаан этэр
3.2.Тизгиди кытта айымньын ы ааба олорон үлэ Соруга: Айымньы ис хоһоонун өйдүүлэри- гэр усулубуйа- ны тэрийии	• <u>Айымньыны кытта билсиди</u> -Оҕолор, билигин «Тулаайах уол» саха остуоруйатын ааҕан саҕалыыбыт. -Бастаан мин ааҕыам, эһиги өйдөөн истиг сирдээн уонна болҕойон истиг <u>Сорудах</u> -Салгыы бары искитигэр ааҕын • <u>Айымньыны хайдах ылыммыт- тарын бэрэбиэркэлээһин</u> <u>Сорудах</u> Ааҕан бүттүгүт дуо? Сөбүлээтигит дуо,Интэриэһинэй эбит дуо? Остуоруйа дьоруойдара кимнээхтэрий?	Оҕолор бастаан учууталы кытта сирдэтэн ааҕаллар, онтон бэйэлэрэ истэригэр ааҕаллар -Ааҕан бүттүбүт. Интэриэһинэй Тулаайах уол	Бары буттуун Биирди илээн паарана н	Таска ааҕыы искэ ааҕыы		<i>Биридимиэти үөрэтии түмүгэ:</i> Өйдөбүллээхтик таска доргуччу,ис-кэ ааҕар -тиэкис чаастарын ааттыыр, ис хоһоонун ырытар <i>Бэйэни салайынар —дьаһанар сатабыл:</i>

	Туох туһунан остуоруйа эбитий? <u>Айымньыны абзацтарынан ааҕы, ырытыы, чаастарын ааттааһын</u> 1 абзац Ааҕы 1. Уол бултуу сылдьан туохха түбэспитий ? 2. Холорук диэн тугуй? 3. Холорук уолу ханна аҕалбытый ? булан ааҕын 4. Балаҕанна ким баар эбитий ? Кимнээх олороллоруй Эмээхсин уолун аата ким диэн эбитий? Тылы быһаарыы: Холорук-тыал ону-маны күүскэ өрө ыттыан хамсааһына Остуоруйа бу чааһын туох диэн ааттыыбыт? 2 абзац Ааҕы 1. Уол балаҕанна төһө өр олорто ? Бу ыалга элбэх туох баар эбитий ? 3. Уол кистэлэннээх ампаарга киирэн тугу булла ? булан ааҕын Кими көрдө? Кыыс туох диэтэ? Тылы быһаарыы: Ампаар Остуоруйа бу чааһын туох диэн ааттыыбыт? 3 абзац Ааҕы 1. Бу кыыс туһунан эмээхсин уолга тугу кэпсээтэ? 2. Уолга хайдах көмөлөстө? Тугу биэрдэ сүбэлээтэ? булан ааҕын	-холорукка түбэспит - тизкистэн булан ааҕаллар Эмээхсин уонна уола Холорук <u>1 чааһа</u> Тулаайах уолу Холорук аҕалыыта Үс сыл олорбут Элбэх баҕайы ампаардаахтар эбит -дьааһык - тизкистэн булан ааҕаллар <u>2чааһа</u> Кистэлэннээх ампаар - тизкистэн булан ааҕаллар <u>3чааһа</u> Эмээхсин сүбэтэ - тизкистэн булан ааҕаллар			бэйэтин ааҕытын хонтуруолланар, албаһын булан көннөрүнэр, бэйэтин уонна атын киһи эппиэтин сыаналыыр. <i>Билэр-көрөр сатабыл:</i> - остуоруйаҕа билбэт тылларын булар, тыл суолтатын быһаарар, - сөптөөх эппиэти тизкистэн талан талар, дакаастыыр - остуоруйаҕа ойууланар түгэннэри тэнниир, ырытар, түмүк онорор. <i>Бодоруһар сатабыл:</i> Остуоруйаны ааҕыыга, ырытыыга уопсай кэпсэтиигэ кыттар: - атын киһи санаатын өйдөөн истэр, -бэйэтин санаатын сааһылаан этэр, -билбэтэҕинэ
--	--	--	--	--	---

	Тылы быһаарыы: Байҕал- арыыларынан араарыллыбыт акыйаан кытыыта - Остуоруйа бу чааһын туох диэн ааттыыбыт? 4 абзац Ааҕыы 1. Уол Холоруктан хайдах быһһанна? 2. Эмээхсин биэрбит тарааҕа хайдах быһһаата? 3. Обуруо хайдах көмөлөстө? Тизкистэн булан ааҕын Тылы быһаарыы: Барчалыыр тыас-алдьатар... - Остуоруйа бу чааһын туох диэн ааттыыбыт? 5 абзац Ааҕыы 1. Уол Холоруктан куотан ханна тийдэ? 2. Кими көрүстэ? 3. Уол эмээхсиннэ хас сыл олорто? Тугу көмөлөстө ? Тылы быһаарыы: Соноҕос-ат, - Остуоруйа бу чааһын туох диэн ааттыыбыт? 6 абзац Ааҕыы 1. Уол атынан ханна айаннаан тийдэ? 2. Уолу ким быһһаата ? 3. Остуоруйа тугунан түмүктэннэ? Тылы быһаарыы: Ыраахтааҕы Ыххайар - Остуоруйа бу чааһын туох диэн ааттыыбыт? Айымны ис хоһоонун	4 чааһа Уол Холоруктан быһһаныыта 5 чааһа Үлэн иһин-соноҕос 6 чааһа Уол тулаайахсыйан бүппүт Оҕолор остуоруйа тылынан солбуйан ааҕаллар: 1. Сөптөөх эппиэт нүөмэрин туруораллар 2. Тыллари уларытан этиилэри ааҕаллар				ыйытар, - пааранан сүбэлэһэн үлэлиир.
--	---	---	--	--	--	--

	<u>өйдөөбүттэрин бэрэбиэркэлээнин</u> Остуоруйа ис хоһоонун төһө өйдөөбүккүтүн бэрэбиэркэлэнин Сорудах Бэлиэтэммит тыллары остуоруйа тылларынан солбуй (пааранан үлэ)					
	Эмискэ <u>эдэр киһи</u> көтөн түспүт.		№5			
	Кыыс ампаартан тахсаат, <u>сүтэн хаалбыт</u>		№1			
	<u>Улахан күөлгэ</u> тийдэххинэ обуруону быраҕаар.		№2			
	<u>Эмискэ түргэнник</u>		№6			
	<u>Хойуутук үүммүт мастаах</u> тыаҕа кубулуйбут		№3			
	Тарааҕы <u>үөһэнэн бырахпыт</u>		№4			
	№1 мэлис гыммыт №2 байҕалга №3 ыт мунна баппат №4 элиппит №5 эр бэрдэ №6 көрүөх бэтэрээ өттүгэр					
	Хонтуруол					
	1.Сөптөөх эппиэт нүөмэрин этин. Кимиэнэ сөп + туруорун. 2.Тыллары уларытан этиини ааҕын. Кимиэнэ барыта сөп илиигитин уунун.					

				Ыйытыг а эппиэт Тылы быһаары ы Тиэкистэ н талан аабы Тиэкис ис хоһоонун ырыты		
3.3. Тиэкиһи кытта айымны-н ы ааҕан баран үлэ Соруга: Айымны сүрүн санаатын өйдүүлэри- гэр усулу-буйан	• <u>Айымны сүрүн санаатын тула кэпсэтии</u> 1. Урукпут өссө биир соруга туох диэн этэй? 2. Оҕолор, остуоруйа сүрүн санаатын ханнык өс хоһоонунан этиэххитин сөбүй? 3. Кыыс Тулаайах уол быһаабытыгар туох диэбитин санаан эрэ. 4. Эһиги сөбүлэхэбит дуо, санаабытын этин 5. Ол аата хайдах киһи буола улаатыхтаах эбиппитий? 6. Эһиги олоххутугар өс хоһоонугар этиллэр курдук түгэн буолбута дуо, эбэтэр ханнык эмэ	- остуоруйа сүрүн санаатын билии- Остуоруйа туохха үөрэтэрий?- Бу үтүөн иһин мин хаһан эмэ үтүөнэн төлүөм Үтүө үтүөнэн төннөр - Үтүө санаалаах, дьонно көмөлөһө	Бары бүтүүн биирди илээн	Боппуруо ска хоруйдаа һын Ырыты, дакаастаа һын	Презен тация	<i>Биридимизти үөрэтии түмүгэ:</i> Айымны сүрүн санаатын ырытар <i>Бэйэни салайынар –дьаһанар саҥабыл:</i> бэйэтин аабытын хонтуруолланар, атын киһи эппиэтин сыаналыыр <i>Билэр-көрөр</i>

ы тэрийи	киинэбэ, кинигэбэ • Айар үлэ <u>Сорудах</u> Үтүө санаа туһунан манньк өс хоһоонноро бааллар «Тулаайах уол” остуоруйаҕа сыһыаннаах өс хоһооннорун булан уһул, тоҕотун быһаар. 1. Өнө өгөнөн, үтүө үтүөнэн төлөнөр 2. Үтүө киһи үгүс доҕордоох. 3. Үтүө киһи үтүөтэ үс үйэ тухары умнуллубат. 4. Үтүө доҕор - улуу баай. 5. Үтүө киһи биир тыллаах, үтүө ат биир кымньыылаах.	сылдыар, оччобуна биһиэхэ эмиэ үтүөтүк сыһыаннаһаллар... .				<i>сатабыл</i> - остуоруйаҕа ойууланар түгэннэри ырытар, түмүк онорор. - остуоруйа сүрүн санаатын ырытар,сөптөөх өс хоһоонун талар, дакаастыыр <i>Бодоруһар</i> <i>сатабыл:</i> Атын киһи санатын өйдөөн истэр, бэйэтин санаатын сааһылаан этэр. <i>Ытык өйдөбүлү</i> <i>ингэрии түмүгэ:</i> Үтүө үтүөнэн төннөр диэн өйдүүр
4. Сыаналаныы						
4.1.Бэйэ өйдөбүлүн дьарыгын сыанала-н ыы	Сорудах Этиилэртэн талан, бүгүһнү уруокка туох саҥаны билбиккитин, тугу сөбүлээбиккитин уонна хайдах үлэлээбиккитин сыаналанын,санаабытын этинг Мин бүгүһнү уруокка Саҥаны биллим..... Остуоруйаны сөбүлээтим, тоҕо диэтэххэ..... Остуоруйаны ааҕан баран манньк санааҕа кэллим Бэйэм үлэбин манньк сыаналанабын..... Ыарырҕаттым.....	Оҕолор остуоруйаны ааҕан баран туох санааҕа кэлбиттэрин этэллэр, ,бэйэлэрин дьарыктарын сыаналанааллар	Бары бүттүүн	Бэйэ өйдөбүлү н сыаналан ыы	Презен тация	<i>Бэйэни салайынар</i> <i>–дьаһанар</i> <i>сатабыл:</i> - бэйэтин өйдөбүлүн, дьарыгын сыаналанар <i>Бодоруһар</i> <i>сатабыл:</i> Бэйэтин санаатын сатаан этэр

